

Lina PLIŠKO
Filozofski fakultet u Puli
I. M. Ronjgova 1, HR-52100 Pula

HRVATSKO-TALIJANSKI JEZIČNI DOTICAJI U LEKSEMIMA ZA VINOGRADARSTVO U MJESNIM GOVORIMA BARBANŠTINE

U radu smo izdvojili tridesetak leksema iz područja vinogradarstva što smo ih prikupili u osam dijalektoloških punktova istarske općine Barban: u Barbanu (Ba), Borinićima (Bo), Dminićima (Dm), Hrbokima (Hr), Jurićevom Kalu (JK), Orihima (Or), Punteri (Pu), Sutivancu (Su), a posuđenice su iz istromletačkoga idioma. Potvrde za njihovu prisutnost na širem čakavskome prostoru, u dalmatinskim mletačkim govorima te u susjednim talijanskim dijalektima (tršćanskome, mletačkome i govorima Julijske krajine) potražili smo u odgovarajućim rječnicima. Hrvatsko-talijanski jezični doticaji i danas su, iako u manjoj mjeri, prisutni na ovim prostorima.

UVOD

Barbanština je naziv što ga žitelji istarske općine Barban rabe za područje općine koje obuhvaća šezdesetak sela i zaselaka.

Teritorijalno i administrativno Barbanštinom se smatra područje koje istočno zatvara zapadna obala rijeke Raše sve do Sutivanca, sjeverno linija Jurićev Kal – Rojnići, zapadno Orihi – Šajini, a južno Manjadvorci – Rebići – Puntera – Barban. Prema posljednjem popisu pučanstva iz 1991. godine u općini Barban u 1055 kućanstava živi 3163 žitelja. Iako je prvi popis žitelja Barbanštine sastavljen već 1504. godine, kada se navodi da je u Barbanu "70 ognjišta, tj. naseljenih kuća"¹, tek 1880. godine posebno se evidentiraju i broje stanovnici različitih na-

---

¹ Bertoša, M.: *Istra. Doba Venecije (XVI.-XVIII. stoljeće)*, Zavičajna naklada "Žakan Juri", Pula, 1995., str. 675.

rodnosti: Nijemci, Talijani, Slovenci i ostali “stranci”. Te je godine bilo od ukupno 3273 žitelja 143 Talijana. Godine 1890. 114 Talijana od 3367 žitelja, 1900. godine 139 od 3597, 1910. – 94 od 4108 i 1921. godine 170 od 4393 žitelja. Nakon ovih popisa, nemamo više podataka o strukturi žitelja, već samo broj. Godine 1991. od 3163 žitelja – 1179 se deklariralo kao “Istrijani”. Nemamo podataka o stanovnicima talijanske narodnosti.

Od 8. stoljeća, kada nalazimo prva pisana vrela o Barbanštini, pa sve do 1945. godine, Barbanci su bili pod vlašću različitih vladara. Najduže su bili pod mletačkom vlašću – više od tri stotine godina, stoga je vladavina Mlečana ostavila najdublji trag u društvenom, političkom i kulturnom životu Barbanaca.

Usprkos dolascima i odlascima različitih vladara, Barbanci su snagom pokorenih uspjeli zadržati kulturni identitet i svoj jezik što se vidi i u zabilježenim leksemima za vinogradarstvo.

ISTRAŽIVANJE

Tijekom 1996. i 1997. godine sproveli smo, s pomoću posebno sastavljenog *Upitnika za terensko istraživanje*, ispitivanje barbanskih mjesnih govora na fonološkoj i morfonološkoj razini. Nakon provedenog upitnika u svakom smo dijalektološkom punktu s muškim obavjesnikom razgovarali na temu vinogradarstva², pri čemu smo ispunjavali i dio upitnika iz LAIK-a³ što se odnosi na vinogradarstvo.

Ovaj smo upitnik proveli u 8 od 14 dijalektoloških punktova općine Barban: u Barbanu (Ba), Borinićima (Bo), Dminićima (Dm), Hrbokima (Hr), Jurićevom Kalu (JK), Orihima (Or), Punteri (Pu), Sutivancu (Su).

Iz korpusa od 127 leksičkih jedinica, izdvojili smo tridesetak leksema koji su posuđenice iz istromletačkoga idioma. To su leksemi što se odnose na vrste posuda za čuvanje vina i strojeva koji se koriste za izradu vina kao što su: muljača, preša, krunjača, kotao... Možemo pretpostaviti da su ovi pojmovi u čakavski leksički sloj prodrli osuvremenjivanjem vinogradarstva i podrumarstva.

---

² O tome kako je vinogradarstvo bilo važno za Barbanštinu već na početku 19. st. svjedoče i dvije knjige barbanskoga kanonika Petra Stankovića pisane talijanskim jezikom *Il Terrano di Barbana* (1825.) i *Nuovo metodo economico – pratico di fare e conservare il vino* (1825.). Stanković je ovim knjigama želio podučiti svoje sugrađane kako će pomoću novih znanstvenih spoznaja unaprijediti i povećati proizvodnju vina. Napose je važna ova druga u kojoj u pet odlomaka govori: 1. *O sadnji vinograda*, 2. *O ekonomičnosti bačava*, 3. *O fermentaciji vina*, 4. *O pretakanju vina* i 5. *O čuvanju vina*. (P. Stankovich: *Nuovo metodo economico – pratico di fare e conservare il vino*, Giovanni Silvestri, Milano, 1825.)

³ Lingvistički atlas Istre i Kvarnera je dvojezični upitnik (hrvatski i talijanski) za ispitivanje leksema iz četrnaest životnih područja, sadrži oko 2400 leksičkih jedinica, koristi se za terenska istraživanja na Filozofskome fakultetu u Puli.

Našavši u istromletačkome idiomu gotova rješenja za nove pojmove, čakavci su ih preuzeli te ih fonološki i morfološki prilagodili svome jezičnom sustavu. Za neke pojmove, kao što ćemo iz primjera vidjeti, Barbanci paralelno rabe leksem romanskoga korijena i čakavski.

Za sve izdvojene lekseme potražili smo potvrde u rječnicima tršćanskoga dijalekta Giannija Pinguentinija *Nuovo dizionario del dialetto Triestino: storico, etimologico, fraseologico* i Ernesta Kosovitza – *Dizionario – Vocabolario del dialetto Triestino e della lingua Italiana*, u rječniku mletačkoga dijalekta Giuseppea Boeria – *Dizionario del dialetto veneziano*, u rječniku dijalekata Julijske krajiine i Dalmacije (dijela koji je bio pripojen Italiji Rapalskim ugovorom 1920. godine) Enrica Rosamanija – *Vocabolario giuliano: dei dialetti parlati nella regione Giuliano-Dalmata quale essa era stata costituita di comune accordo tra i due stati interessati nel convegno di Rapallo del 12. XII 1920.*, Miottovu rječniku dalmatinsko-mletačkoga dijalekta *Vocabolario del dialetto veneto-dalmata* jer jugozapadni istarski, odnosno štakavsko-čakavski dijalekt kojemu pripadaju mjesni govori Barbanštine je, kako veli Brozović, »migracijski ikavski dijalekt s prvotnim staništem u Dalmaciji⁴« i na koncu za potvrdu o pripadnosti čakavskome leksičkom korpusu u čakavsko-njemačkome leksikonu *Čakavisches-Deutsch Lexikon* Petra Šimunovića i Reinholda Olescha.

Cilj ovoga rada nije etimologijski prikaz pojedinih leksema, već samo popis onih romanskoga, odnosno istromletačkoga korijena koji su se prilagodili čakavskome jezičnom sustavu i do danas zadržali.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Izdvojene posuđenice mogu se klasificirati u 4 skupine.

U prvoj smo skupini izdvojili lekseme što se odnose na *strojeve i postupke za izradu vina*.

- **Muljača (tal. pigiatrice, f.)**

Ba, Bo: *žgrandalj*⁵ (*ručna makina*)

Dm, Hr, JK: *dežgran*

Or: *dižgranaj*

Pu: *makina* za *mulit grojze*

Su: *makina* za *mulit grojze*

⁴ Brozović, D. i Pavle Ivić: *Jezik, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1988. Jugozapadni istarski dijalekt je nastao nakon 15. stoljeća, u vrijeme i nakon, velikih čakavskih i štokavskih dijaspora, dakle u 16. stoljeću, u kojemu prevladavaju jezične činjenice južnočakavskoga dijalekta.

⁵ Posuđenice označujemo tamnijim slovima.

- **Stroj za krunjenje zrna (krunjača) (tal. sgranatoio, m.)**

Ba, Bo : *žgrandalj* (ručna makina)

Dm, Hr, JK: *dežgran*

Or: *dižgranaj*

Pu: *makina za mulit grojze*

Su: *makina za mulit grojze*

Najstariji i najprimitivniji način muljanja grožđa provodio se gaženjem grožđa nogama. Za taj postupak Barbanzi vele *peštati grojze*. Danas se u tu svrhu upotrebljavaju strojevi tzv. *muljače*. One se izgrađuju u različitim veličinama i materijalima – drvu ili željezu. Mogu biti na ručni i motorni pogon. *Muljaču* Barbanzi nazivaju *dežgran*. Jednaki naziv rabe i za *krunjaču*.

Oblici *žgrandalj*, *dežgran*, *dižgranaj* su u čakavski leksički korpus mogli prodrijeti iz istromletačkoga glagola *sgranar*, *disgranelare*, (*di*)*sgranare*, (= kruniti). Glagolske oblike potvrđuju Boerio (str. 656), Kosovitz (str. 410) i Rosamani (str. 1022). Potvrde za imenicu tvorenu od korijena *sgran-* koja bi značila *krunjaču* ili *muljaču* nismo našli u navedenim rječnicima, kao niti u Pinguentinijevu, Miottovu i Šimunović-Oleschovu. Oblike *žgrandalj*, *dežgran* ili *dižgran* čuli smo u Barbanštini susjednim mjesnim govorima Krnice, Hreljići i Manjadvorci, što nas navodi na zaključak da je poznata i drugim jugozapadnim istarskim govorima. Oblici *sgranatoio* i *sgranatrice* (= *krunjača*) spominju se u rječniku talijanskoga književnog jezika J. Jerneja i M. Deanovića (str. 860).

- **Oljuštiti, (iz)vaditi zrnje (tal. sgranare)**

Ba, Dm, JK, Or, Su: *dižgranat*

Pu: *dižgranivat*

Hr, Bo: *dežgranat(i)*

Jednako kao što za *krunjaču* rabe oblik *dižgran*, tako od istoga korijena tvore i glagol *dižgranat(i)* u značenju *oljuštiti, izvaditi zrnje*. Oblike *sgranar*, *sgranare*, *sgranar l'ua* (=kruniti grožđe) potvrđuju Boerio (str. 656), *sgranar*, *sigranare*, *sgranare*, *sgranar l'ua*, *sgranadura*, *sgranatura*, *sgranamento* Kosovitz (str. 410) i *sgrana*, *sgranare* Rosamani (str. 1022).

- **Preša za grožđe (tal. strettoio, m.)**

Ba, Bo, Dm, Hr, JK, Pu: *štruk*

Or, Su: *preša*

Nakon muljanja i eventualnog runjenja grožđa, prebacuje se dobiveni masulj (izmuljano grožđe) na tiješnjenje – prešanje. Nekadanji strojevi za prešanje su bili na polugu. U malim gospodarstvima danas se najčešće rabe preše na vijak ili vreteno.

Prešu većina Barbanaca naziva *štruk*. U rječnicima korištenim za ovaj rad nismo našli imenicu koja bi značila 'prešu' tvorenu korijenom *struc-*, ali zato svi navode glagol *strucar*, *strucare* (= cijediti, tiještiti, ožeti, gnječiti, muljati grožđe): Boerio (str. 717), Kosovitz (str. 450), Rosamani (str. 1111), Pinguentini (str. 321), Miotto (str. 203). Glagol *štrukat* spominje se i u Šimunović-Oleschovu leksikonu, što znači da se u istome smislu rabi i u drugim čakavskim govorima.

- **Vijak osi preše (tal. dado dello stretoio)**

Ba: *vidon*

Dm, Or: *vidun*

Bo, Hr, JK, Pu, Su: *vida* (tal. *vite*, *f.* = *zavrtanj*)

Za *vijak osi preše*, ali i za svaki *vijak*, Barbanci rabe imenicu *vida*. Za veliki vijak koji se nalazi na osi preše u Ba, Dm i Or rabi se augmentativ imenice *vida* – *vidun*, *vidon*.

Imenicu *vida* u značenju 'vijak' potvrđuju Rosamani (str. 1220), Pinguentini (str. 351), u dalmatinskim mletačkim govorima ju bilježi Miotto (str. 218), a u čakavskim Šimunović i Olesch (str. 1322).

- **Kotao za pečenje rakije (tal. allambico, m.)**

Ba, Or: *lambik*

Bo, Dm, Hr, JK, Pu: *kota*

Su: *kotal*

Za *kotao*, u kome se kako kažu Barbanci kuha, a ne peče rakija, postoji i riječ istromletačkoga podrijetla *lambik*. U Rosamanijevu rječniku *Vocabolario giuliano* ... u kojem je sakupio i riječi iz, nazovimo "rapalske" Dalmacije, bilježi oblik *lambico* (str. 523). Šimunović i Olesch nalaze *lambik* i u drugim čakavskim govorima (str. 484).

Imenicu *lambico* je upotrijebio i barbanski kanonik Petar Stanković u svojoj knjizi "*Nuovo metodo economico-pratico di fare e conservare il vino*" 1825. što znači da je na Barbanštini postojala s početka 19. stoljeća.

- **Zadnja rakija (tal. coda della grappa)**

Ba, Bo, Dm, JK, Pu, Su: *žunta*

Hr, Or: *režunta*

Posljednja litra rakije koja izide iz kotla nakon kuhanja na Barbanštini ima naziv *žunta* ili *režunta*. Miotto bilježi oblik *žunta* (str. 227) u splitskome govoru. U istoj natuknici navodi mletačke oblike *zonta* i *aggiunta*. U ostalim konzultiranim rječnicima nismo našli potvrde za leksem koji bi značio posljednju rakiju.

U drugoj smo skupini izdvojili lekseme što se odnose *na posude za grožđe i vino*.

U manjim gospodarstvima provodi se vrenje i dozrijevanje vina u drvenim posudama – *bačvama*. U novije vrijeme bačve se izrađuju i od metala. Takve metalne bačve Barbanci uglavnom nabavljaju u susjednoj Italiji, najčešće u Trstu, pa za njih rabe tršćanski naziv *šemprepijene* – *semprepiena* – što znači ‘uvijek puna’.

Barbanci za preradu grožđa i čuvanje vina rabe različite veličine bačava. Tako razlikuju dva tipa bačvica.

- **Bačvica (tal. caratello, m.)**

Ba: *karateja*

Bo, Hr, JK, Or, Pu, Su: *karatela*

JK, Dm, Hr: *bačvica*

Karatela je mala bačva koju su poljodjelci nosili sa sobom kada su obavljali poslove koji su zahtijevali veću skupinu ljudi, kao što su primjerice žetva, berba...

Bačvica – *karateja* (m. r.) ili *karatela* (ž. r.) dolazi od istromletačke imenice *caratello* koju su u svojim rječnicima potvrdili Boerio (str. 136) i Kosovitz (str. 89). Rosamani je imenicu *caratel*, *-elo* (str. 171) zabilježio i na Velom Lošinju. Oblike *karatil* i *karatila* (str. 406). navode u Čakavsko-njemačkome leksikonu Petar Šimunović i Reinhold Olesch. U JK, Dm, Hr rabi se čakavski leksem *bačvica*.

- **Bačvica (tal. barille, m.)**

Ba, Bo, Dm, JK, Or, Pu, Su: *barila*

Hr: *barilica*

Druga vrsta male bačve je *barila* ili *barilica*. Imenicu *barila* potvrđuju svi navedeni rječnici. U zadarskim čakavskim govorima, ali i u mletačkim bilježi ju Miotto (str. 18). Rosamani navodi oblik *baril* kojeg je zabilježio i u Rovinju, a oblik *barila*, *barile* (str. 70) u Trstu, Puli i Izoli. Kao *baril*, *barila*, *bariloto* Kosovitz (str. 48). Šimunović i Olesch potvrđuju oblike *baril* i *barila* (str. 34) u čakavskim govorima.

Dijelovi bačve

- **Pipa (špina) (tal. spina, f.)**

Ba, Bo, Dm, Hr, Jk, Or, Su: *špina*

Pu: *lakovnica*

Za *pipu* Barbanci rabe oblik – *špina*.

Čakavski oblik istromletačkoga leksema *spina* (= pipa) – *špina* je rasprostranjen cijelim čakavskim prostorom (Šimunović – Olesch, 1208). Imenicu

spina, kao dio bačve, bilježe Boerio (str. 691), Kosovitz (str. 431), Miotto (str. 198), Pinguentini (str. 312) i Rosamani (str. 1073).

- **Čep na slavini (tal. zipolo della cannella)**

Ba: *kanela*

Dm, Pu, Su: *čep*

Hr: *čepić*

JK: *ručica*

Za *čep na slavini* Barbanci kažu *kanela*, dok drugi rabe oblik *čep* ili *umajnicu* *čepić*. Imenicu *kanela*, što ima korijen u istromletačkoj riječi *canela* (=cjevčica, cijev, pipa, slavina) potvrđuje Boerijev rječnik (str. 127), a u čakavskim govorima Šimunović i Oleschov leksikon (str. 399).

- **Čep na vranju (tal. tappo del cocchiume)**

Ba: *tampun*

Bo, Hr, Pu: *tapun*

Dm: *čep*

Su: *kalkun*

i jednako tako

- **Rupa za vranj (tal. cocchiume, m.)**

Ba: školja za *tampun*

Bo, Pu: školja za *tapun*

Dm: *tapun*

Su: školja za *kalkun*

Rupu za vranj na bačvi Barbanci nazivaju *tampun*, *tapun* ili *kalkun*. Riječ *tapun*, što znači 'veliki čep', koriste i za *čep na vranju*. *Tapun* ima korijen u istromletačkoj imenici *tapo* (= čep). Oblik *tapo* potvrđuju Boerio (str. 735) i Kosovitz (str. 463), u govoru Velog Lošinja ga nalazi Rosamani (str. 1138), a u drugim čakavskim govorima *tapun* potvrđuju Šimunović i Olesch (str. 1231).

O razlici *tapuna* i čepa svjedoči barbanska narodna poslovice o lošem štediši: *Šparaš na čep, a na tapun ti pušta*.

- **Postolje pod bačvom (tal. travi sotto la botte)**

Ba: *coki*

Bo, Dm, Pu: *kantiri*

Hr: *conkule*

JK, Or: *kaltir*

Su: *coki, grede*

Nekada su u podrumima bačve bile horizontalno položene na grede. Pridržavale su ih drvene potpore, koje Barbanci nazivaju *kantiri*. Danas su one vertikalno položene na, obično, drvene *grede* ili *coke*. Istomletački oblik *cantieri*, u istome značenju, je u rovinjskome govoru Talijana zabilježio Rosamani (str. 162). Ovaj su leksem potvrdili Boerio (str. 130), Kosovitz (str. 86). *Kantir* su u čakavskim govorima potvrdili Šimunović i Olesch (str. 402). *Cok*, drveni panj, dolazi od *zoco* što znači *panj*. U istome obliku i značenju riječ postoji i u dalmatinskim mletačkim govorima (Miotto, str. 226).

- **Potpore za bačvu (tal. sedili, calastre delle botti)**

Ba, Bo, Hr, JK, Pu: *kantir*
Dm: *frljaške*
Or: *grede*
Su: *coki*

Ove smo lekseme objasnili uz prethodni pojam.

- **Bačva postaje nepropusna (tal. La botte diventa stagna)**

Ba, JK, Hr, Su: *štanja*
Bo: *zadnijena bačva*
Dm: *zaduta*
Or: *bačva se zadnila*
Pu: *ne pušća*

Prije berbe bačve se natapaju vodom kako bi postale nepropusnima. U Barbanu, Jurićevom Kalu, Hrbokima i Sutivancu za nepropusnu bačvu kažu da je *štanja*. Pridjev *stagno*, što znači *nepropusan*, nalazimo u Boerijevu rječniku (str. 699).

- **Uvarak koji služi kao miris za bačve (tal. decotto usato per profumare le botti)**

JK, Pu, Su: *bromba*
Bo, Dm, Hr, Or: *brombulja*
Ba: *brombulj*

Uvarak od različitih mirisnih trava kojime se ispiru bačve na Barbanštini se naziva *bromba*, *brombulja* ili *brombulj*. Imenicu *brombo* je Rosamani (str. 119) zabilježio u Kopru i Piranu. Oblik *brombolo* navodi Pinguentini (str. 67).

- **Talog (tal. fondata, feccia, f.)**

Ba, Dm, JK, Or, Pu, Su: *talog*
Bo: *fundache*
Hr: *mulj*

U Borinićima za *talog* koji se skupi na dnu bačve nakon završenog alkoholnog vrenja i prvog pretakanja vina vele *fundače*. U drugim mjesnim govorima Barbanštine imenica *fundače* se koristi za sakupljeni *talog od crne kave* na dnu šalice, a u tom ju obliku i značenju nalazimo i u drugim dalmatinskim čakavskim govorima (Šimunović i Olesch str. 225), Miotto (82).

Boerio (str. 278) navodi oblik *fondachio* – u značenju ‘talog od vina koji ostaje na dnu bačve’, a kao *fondac*, *fondacio* u istome značenju i Kosovitz (str. 176).

- **Kada, škaf (tal. mastello, m.)**

Ba, Bo, Pu: *mašteja*

Dm: *maštela*

Su: *maštel*

Hr: *čabar*

Mašteja, *maštela* ili *maštel* drvena je posuda s dugama i obručima. Ako je *maštela* veća, koristi se za pranje rublja, a manja za skupljanje grožđa. U dalmatinskim govorima prema Miotto (str. 119) ima oblik *mastil*. U Šimunović-Oleschovu leksikonu (str. 534) našli smo oblik *maštil*. Kao *mastel* i *mastela* u tršćanskome dijalektu ju bilježi Pinguentini (str. 197). Oblik *mastelo*, *mastella* Boerio (str. 404), *mastello*, *mastela*, *mastiela* Rosamani (str. 605), Barbanci za *škaf* rabe i oblik *čabar* i *čabrić*.

- **Brenta (tal. brenta, f.)**

Ba, Dm, Hr, JK, Or, Pu, Su: *brenta*

Bo: *uharica*

Brenta je duguljasta drvena posuda koja služi za nošenje grožđa pri berbi. Ima jednu ručku koja podsjeća na uho, stoga ju ponegdje nazivaju i *uharica*.

Imenicu *brenta* spominju: Pinguentini (str. 64), Boerio (str. 99), Rosamani (str. 116).

- **Čabar (tinja) (tal. tino, m.)**

Ba: *čabar*

Bo, Dm, Hr, Or, Pu, Su: *tinja*

JK: *čabar*, *tinja*

Tinja je visoka drvena posuda, koja se koristi za fermentaciju vina. U obliku *tinazo*, u istome značenju, u dalmatinskim mletačkim govorima Zadra nalazi ju Miotto (str. 209). Kao *tina* ili *tinazo* u tršćanskome dijalektu (Pinguentini, str. 333). Iste je oblike na Velom Lošinju zapisao Rosamani (str. 1155), u mletačkome govoru Boerio (str. 749).

U trećoj su skupini leksemi što se odnose *na posude za čuvanje i serviranje vina*.

• **Pletenka (velika) (tal. damigiana, f.)**

- Ba: *damijana*
Bo, Dm, Pu: *dumijana* (upletena)
Hr: *domijana*
JK: *damižana*
Or: *upletena boca*
Su: *bocun*

Veliku opletenu bocu prema Miottu (str. 64) čakavci nazivaju *damijana*, *damižana*, *damijona*, *demijona*, *damiana* (u Splitu), *demižon*, *demižona* na širem čakavskome prostoru (Šimunović-Olesch, 130). Miotto navodi da je pletenka u mletačkome dijalektu *damegiana*. Oblike *damigiana*, *damegiana*, *damiana* (u Bujama i Koprui), *domiana* i *tomiana* navodi Rosamani (str. 287).

• **Čaša (različiti tipovi) (tal. bicchiere, m.)**

- Ba: *čaša*, *mižo*, *bukaleta*, *bićerin* (tal. *bicchierino*, m.)
Bo: *got*, *mižo*, *bukaleta*, *buka*, *markuš*, *bićer*, *bićerin*
Dm: *mižo*, *bukaleta*
Hr: *mižoli*, *čase*, *bićerini*
JK: *mižo*
Or: *čaša*
Pu: *got*, *čaša*, *mižo*, *bukaleta*
Su: *mižol*, *bukaleta*, *bukal*, *bićerin*

Barbanci za serviranje pića rabe različite oblike čaša, šalice i bokala. Tako će za čašu reći *mižol*, *mižo*, *got* i *čaša*. Malu čašu iz koje se najčešće pije rakija ili neko drugo žestoko piće nazivaju *bićerin* ili, ako je nešto veća, *bićer*.

Bicerin – *bićerin* se prema Miottu (str. 25) osim u romanskim, koristi i u čakavskim govorima u Dalmaciji, poglavito u okolici Splita i Zadra. Oblik *bićerin* su u svome leksikonu zabilježili Šimunović i Olesch (str. 46). *Bicerin* u Bujama, a *bicer* u Trstu potvrdio je Rosamani (str. 90), a *bichiere* i *bichieron* (= velika čaša) Boerio (str. 80) i *bicer*, *bicerin* Kosovitz (str. 58).

U četvrtoj su *nazivi za piće od vina*.

• **Patvoreno vino (tal. vino fatturato)**

- Ba, Hr, Pu: *fašo vino*
JK: *falco vino*
Bo: *cukaranac*
Dm: *bersa*

Or: *paštroč*

Su: *moštručano vino*

Za *patvoreno vino* većina Barbanaca kaže *falšo vino*, što dolazi od pridjeva *falso*, i znači 'lažan', dakle 'lažno vino'. Pridjev *falso* potvrđuje Rosamani (str. 353). U Orihima se rabi *paštroč*, što prema Miottovu rječniku znači 'konfuzija, mješavina'. Luigi Miotto je imenicu *paštroč*, našao i u dalmatinskim čakavskim govorima (str. 148). Pinguentini također bilježi glagol *pastrociar* i imenicu *pastrocio* u tršćanskome dijalektu, ali navodi da se nalazi i u mletačkim, rimskim, i u govorima pokrajine Marke (str. 232.). Rosamani u Vrsaru bilježi leksem *pastroci* (u značenju 'patvoreno vino' – "*Vini pastrocia che non val gnente, vino artefatto, fatturato.*") (str. 747). Boerio je u mletačkim govorima zabilježio oblike *pastroc*, *pastrochiar* i *pastrochio* (str. 480).

- **Kominjak (tanko vino) (tal. *acquerello, vinello, m.*)**

Ba, Bo, JK, Or, Su: *debulo vino*

Dm, Hr, Pu: *slabo vino*

Za *kominjak* (= tanko vino) u Ba, Bo, JK, Su se kaže *debulo vino*. Pridjev *debulo* dolazi od istromletačkoga pridjeva *debole* što znači *slab*. Pridjev su potvrdili Rosamani (str. 292) i Kosovitz (str. 135).

Pridjev *debul*, -*la*, -*lo* su u čakavskim govorima potvrdili i Šimunović i Olesch (134).

- **Piće s vodom i octom (tal. *bevanda d'acqua e aceto*)**

Ba: *bevanda z octen*

Bo, Dm, Hr, JK, Or, Pu, Su: *temperanje*

Barbanci za *piće s vodom i octom* vele *temperanje*, a za *razvodnjavanje vina* koriste glagol *temperati*. *Temperanje* dolazi od istromletačkoga glagola *temperar(e)* što znači *razvodniti vino*. Za glagol *temperar*, u značenju 'napraviti bevandu, pomiješati vino s vodom ili octom', Rosamani je pronašao potvrde u Labinu, Velom Lošinju, Koprju, Piranu i Trstu (str. 1145). Isti glagol u svojim rječnicima spominju Boerio (str. 741) i Kosovitz (str.465).

Kada Barbanci razvodnjavaju *vino s vodom*, tada to piće nazivaju *bevanda*. Stanovnici Barbana i za *piće s vodom i octom* vele također *bevanda*, ali naglase da je «*z octen*».

Imenicu *bevanda* što znači *slabo bijelo vino, polovnik*, nalazimo i u Skokovu Etimologijskome rječniku (str. 142). *Bevonda* i *bevanda* poznata je širom čakavskoga areala (Šimunović – Olesch, str. 46). U čakavskim govorima Dalmacije zabilježio ju je Miotto (str. 24). Za *bevandu* kaže da je *vino pomiješano s vodom*. *Bevanda* postoji i u tršćanskome dijalektu (Pinguentini, str. 53 i Kosovitz str. 56), a potvrdili su je i Boerio (str. 77), i Rosamani (str. 88).

Za postupak pripremanja vinograda i svih *poslova što prethode berbi grožđa* očuvali su se čakavski leksemi. Zabilježili smo samo dva leksema koji su posuđenice iz istromletačkoga idioma.

- **Presadena mladica loze** (tal. *magliolo*, m.)

Ba: *mladica*

Bo, Dm: *baketa*

Hr, JK: *presadena loza*

Su: *presajena loza*

Pu: *podvaljena loza*

U Borinićima i Dminićima za *presadenu mladicu loze* koristi se imenica *bacheta*. Ovu imenicu potvrđuju Boerio (str. 54), Kosovitz (str. 42), Pinguentini (str. 42) i Rosamani (str. 53).

- **Otopina modre galice** (tal. *solfato di rame*)

Ba, Pu: *likvid*

Bo: *škic*

Su: *špric*

Dm, Hr, JK, Or: *vidrijo*

Za *otopinu modre galice* u Barbanu i Punteri se koristi leksem *likvid*. Imenica ima korijen u istromletačkome pridjevu *liquido* što znači *tekući*. Pridjev *liquido* potvrđuje Kosovitzev rječnik (str. 232), a oblike *likvidan*, *likvidno*, *likvidna* Šimunović – Oleschov leksikon (str. 497).

U Borinićima i Sutivancu se koristi *škic* ili *špric* što dolazi od istromletačkih oblika za imenicu *sprizo* (zabilježenu i u Rijeci – Rosamani, str. 1080) i glagola *sprizar* – *štrcati*, *štrcnuti*, *šiknuti*, *brizgati* (Rosamani, str. 1080, Kosovitz, 435).

ZAKLJUČAK

Neminovno je da kada dva naroda stoljećima sužive na istome prostoru, kao što su to Hrvati i Talijani u Istri, dođe do leksičkih posuđivanja u svim životnim sferama, pa tako i u onoj za Istrane i Barbance vrlo važnoj, vinogradarstvu.

Leksemi što smo ih izdvojili u ovome radu istromletačkoga su podrijetla i nisu karakteristični samo za Barbanštinu, već za širi čakavski prostor. Njihove iste korijene ili čak oblike, nalazimo u susjednim talijanskim govorima, primjerice u govoru Trsta, Venecije i Julijske krajine.

Leksičko posuđivanje iz talijanskih govora i sada je, iako u manjoj mjeri, prisutno na ovim prostorima. Iz tršćanskoga dijalekta je u Istru i na Barbanštinu ušao naziv za limenu bačvu – šemprijenu.

Danas je, ipak, što je razumljivo, na Barbanštini dominantni hrvatski književni jezik koji silovito prodire u čakavski idiom, poglavito u leksički sloj mlađih govnika.

LITERATURA

- Bertoša, Miroslav: *Istra. Doba Venecije (XVI.-XVIII. stoljeće)*, Zavičajna naklada "Žakan Juri", Pula, 1995.
- Boerio, Giuseppe: *Dizionario del dialetto veneziano*, ristampa anastatica Aldo Martello, Milano, settembre MCMLXXI.
- Brozović, Dalibor i Pavle Ivić: *Jezik, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1988.
- Deanović, Mirko i Josip Jernej: *Talijansko-hrvatski ili srpski rječnik, Školska knjiga, Zagreb, 1987.*
- Kosovitz, Ernesto: *Dizionario – Vocabolario del dialetto triestino e della lingua italiana*, Libreria internazionale Italo Svevo, Trieste, 1968.
- Lingvistički atlas Istre i Kvarnera*, Filozofski fakultet u Puli (interni materijal za provođenje terenskih istraživanja)
- Licul, Ranko i Dubravka Premužić: *Praktično vinogradarstvo i podrumarstvo*, Nakladni zavod Znanje, Zagreb, 1982
- Miotto, Luigi: *Vocabolario del dialetto veneto-dalmata*, Edizioni Lint Trieste, Trieste, 1984.
- Pinguentini, Gianni: *Nuovo dizionario del dialetto triestino: storico, etimologico, fraseologico*, Del Bianco Editore, 1984. (reprint izd. iz 1969.)
- Poljoprivredna enciklopedija, svezak 3.*, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1973.
- Rosamani, Enrico: *Vocabolario giuliano: dei dialetti parlati nella regione Giuliano-Dalmata quale essa era stata costituita di comune accordo tra i due stati interessati nel convegno di Rapallo del 12. XII 1920.*, Edizioni Lint, Trieste, 1990.
- Skok, Petar: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1971.
- Šimunović, Petar i Reinhold Olesch: *Čakavisch-Deutsch Lexicon*, Böhlau Verlag Köln, Wien, 1983.

Contatti linguistici italo-croati nei lessemi della terminologia vinicola nella parlate locali del Barbanese

Riassunto

Nel saggio abbiamo estratto una trentina di lessemi (prestiti che provengono dal dialetto istroveneto) della terminologia vinicola, raccolti negli otto punti dialettologici nel comune di Barbana: Barbana (Ba); Boriniži (Bo), Hrboki (Hr), Jurižev Kal (JK), Orihi (Or), Puntera (Pu), Sutivanac (Su). La conferma della loro presenza nello spazio linguistico ciacavo, nelle parlate venete della Dalmazia e nei dialetti italiani limitrofi (triestino, veneto e nelle parlate Giuliane) l'abbiamo cercata nei dizionari specifici. I contatti linguistici italo-croati sono, sebbene in misura minore, presenti anche oggi.

Ključne riječi: Barbanština, vinogradarska terminologija, leksikologija, posuđenice, istromletački, čakavski govori, jezični doticaji

Parole chiave: comune di Barbana, terminologia vinicola, lessicologia, prestiti, istroveneto, dialetti ciacavi, contatti linguistici